

א ומי פ"ה מהל' ת"ת
הל' יא טוש"ע י"ד ט'
גכז סעיף לנ):
שנה ג מ"י פ"ו מהל'
ת"ת הל"ו טוש"ע
י"ד סימן נמד סעיף ד':
שנו ג מ"י פ"ב מהל'
מלכס ה"ג:
שנו ד מ"י פ"ו מהל'
ת"ת הלכה א סמג
עשין יג טוש"ע י"ד ט'
נמד סעי' א:
שנה ה מ"י ט' ה"ג ז
טוש"ע טס סעי'
ד:
שנה ו מ"י טס טוש"ע
טס סעיף ו:
שס ז מ"י טס ה"ג ג
טוש"ע טס סעי' ו:
שסא ח מ"י טס ה"ג ט
טוש"ע טס סעי'
ז:
ט מ"י טס ה"ג טוש"ע
טס:

תורה אור השל"ם

1. כי אם בתורה ה' חפצנו ובתורתו ידגה יומם וקללה תהלים א ב
2. הנהיג חמאד וקלג בו הנהיג אשר עשה ופון לפניהם ורוא עמד עליהם תחת הנעץ ויאבלו בראשית יח ח
3. שום תשים עליך מלך אשר יבחר י' אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נברי אשר לא אחיך הוא: בדברים טו
4. מפני שיבה תקום ותרבה בני זון ויראת מאלדקי אני י'
5. ויאמר י' אל משה אספה לי שבועים איש מוקני ישראל אשר ידעת בם הם זקני העם ושרידי וקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו על עקרי: במדבר יא טו
6. קני ראשית ודרכו קדם מפעליו מאז: משלי ח כב

תוס' ר"י הזקן

הלולא. חופה. מדלי. מביה להם הכוס ששמו. רבנן רבנן. כלומר אלו שעמדו מפני אינם גדולים ואתם גדולים ולפיכך לא עמדוהם הלא אף הם גדולים. אשמאי. בור. לא תשם [בראשית מז, יט] לא תבור. מוקני ישראל. וחכמים היו שהרי שרונה עליהם נבואה. שיש בה הידור. שינוי שלכבודו עשה והיינו כשרוא קרב. בממון. ליתן לו משלו. יעצים. לשון עוצם עינוי מראת ברע [ישעיה לג, טו], כמו סגור. ויראת מאלהיד. כלומר אפי' שאתה עושה בדרך שלא יחשדון בני אדם על זה שיחשבו שלא ראתו ולא ידענו יש לך לירא מהתם שיעזר לכתך. ירמיה. שלא ילך תמיד לפניו שיתרנו לעמוד. זקן ויראת. אף זקן נאמר ויראת.

זקן אשמאי. פ"י בקונטרס אשמאי רשע^א ועם הארץ וקשה דהיכי קאמר איסי בן יהודה דשיצה משמע אפילו זקן אשמאי והלא מנזה אפילו להכותו לבזותו ולזלזלו לכך פר"ת אשמאי לשון שוממין כמו פתחי שמיא למנחות-^ב (דף ג:) כלומר בור ועם הארץ^ג כדמתרגמינן והאלמה לא תשס וארעה לא תבור (בראשית מז): **ואין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבועים איש בו.** לאו גירה שה"ד גמורה היא דאס כן ליבעו מומחין כי התס^ד אלא לא היו אלא הוכחה בעלמא דזקן אשמאי אינו: **מאי שנא דפ"גניהו ש"מ דהאי לאו האי.** וה"ק מפני שיצה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן שקנה חכמה ש"מ אפי' יניק וחכיס ופירש בקונט' מדקפיד קרא לחכמה ש"מ דזקן לאו אשמאי אלא צעינן חכמה צדהי דליכא למימר ר' יוסי נמי זקן אשמאי פליג וקאמר דלא צעינן חכמה דא"כ היינו איסי בן יהודה' כן פירש הקונטרס ועוד מוסקי ר"י דליכא למימר נמי דודאי פליג ואמר זקן אשמאי מהני ואיסי פליג עליה ואומר אפי' סבי דארמאי דהא כל שיצה צמשתע קאמר הא לא אשכחן צמס דוכתא דזקן ועוד כוכבי צריך לכדו ועוד דלקמן (דף ג.) קאמר דרבי יוחנן הוה קאי מקמי סבי ארמאי ותלי טעמא צממה הרפתקי עדו עלייהו ולא קאמר משום דאיסי ואל"ת כיון דצהי שיצה נמי צעי חכמה כפירש בקונטרס לרבי יוסי הגלילי דמרצה אפי' יניק וחכיס שיצה דכתב רחמנא למה לי פשיטא לרבי דאפי' יניק וחכיס כ"ש שיצה וחכיס דמי גרע אס הוא זקן צדהי חכס וי"ל דאי לא כתב רחמנא שיצה היא דניבעי זקן וחכס ממע אכל יניק וחכיס לא להכי אתא שיצה לגלוי דלא צעינן זקן וחכיס אלא צמד לחוד סגי אפילו יניק וחכיס ומיהו קשה דאס כן מצי קאמר אי ס"ד כדקאמר ת"ק לכתוב רחמנא מפני שיצה זקן תקום אדרצה לא לכתוב אלא זקן דהא נמי אמר זקן בלא שיצה זקן צמשתעו זקן ממש משמע אלא ודאי זקן יניק וחכיס משמע והדרת קושיא לרובמיה ונראה לר"י דודאי יניק וחכיס צריך שיצה מופלג ולכן איכטריך שיצה אע"פ שאינו מופלג דכך לי זקן שאינו מופלג כמו יניק וחכיס שהוא מופלג אכל אס היו שום צמכמה היינק והזקן צריך שיעמוד היינק מפני הזקן דגבי יניק צריך שיהיה מופלג צמכמה וגבי זקן אינו צריך:

הכא תורה דיליה היא הדר אמר רבא אין תורה דיליה היא דכתיב יובתורתו יהגה יומם וליילה אינו והא רבא משקי בי הלולא דבריה ודל ליה כסא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע וקמו מקמיה לרב מרי ולרב פנחס^א בריה דרב חסדא ולא קמו מקמיה איקפד ואמר הנו רבנן רבנן והנו רבנן לאו רבנן ותו רב פפא הוה משקי בי הלולא דאבא מר בריה ודלי ליה כסא לר' יצחק בריה דרב יהודה ולא קם מקמיה ואיקפד אפ"ה ה"הידור^ב מיעבד ליה בעו אמר רב אשי אפילו למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול מיתבי מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של רבן גמליאל והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם נתן הכוס לר' אליעזר ולא נמלו נתנו לר' יהושע וקיבלו אמר לו רבי אליעזר מה זה יהושע אנו יושבין ורבן גמליאל^ב (ברבי) עומד ומשקה עלינו אמר ליה מצינו גדול ממנו ששמש (אברהם גדול ממנו ושמש) אברהם גדול הדור היה וכתוב בו^ג והוא עומד עליהם ושמא תאמרו כמלאכי השרת נדמו לו לא נדמו לו אלא לערביים ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אמר להם רבי צדוק עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים בכבוד הבריות הקב"ה משיב רוחות ומעלה גשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אלא אי איתמר הכי איתמר א"כ אמר רב אשי אפילו למ"ד נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול גמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול מיהו אפילו רבי יוסי עליך מלך^ד שתהא אימתו עליך: ת"ד^ה מפני שיבה תקום יכול אפילו מפני זקן אשמאי ת"ל זקן ואין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבועים איש מוקני ישראל רבי יוסי הגלילי אומר י' אין זקן אלא מי שקנה חכמה שנאמר ה' קנני ראשית דרכו יכול יעמוד מפניו ממוקם רחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כים אף הידור שאין בו חסרון כים יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור ויכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו ת"ל תקום ויראת^א דבר המסור ללב נאמר בו יראת מאלהיד רבי שמעון בן אלעזר אומר ימנין לזקן שלא יסריח ת"ל זקן ויראת איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום אפילו כל שיבה במשמע רבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא איכא בינייהו יניק וחכיס ת"ק סבר יניק וחכיס לא רבי יוסי הגלילי סבר אפילו יניק וחכיס מ"ט דרבי יוסי הגלילי אמר לך אס ס"ד כדקאמר ת"ק א"כ נכתוב רחמנא מפני שיבה זקן תקום והדרת מ"ש דפליגיניהו רחמנא למימר דהאי לאו האי והאי לאו האי ש"מ אפי' יניק וחכיס ות"ק משום דבעי למיסק זקן ויראת^ב ותנא קמא מ"ט אס ס"ד כדקאמר רבי יוסי הגלילי א"כ נכתוב רחמנא מפני שיבה זקן תקום

א) ע"ז יט, ג) נכתבי: ודלי, א) ס"א יניק ד) נכתבי: צעי ליה למיעבד. ובר"ק ור"ש: צעי למיעבד ליה, ה) נכתבי ועיי: משמה. ובל"ג יע"ז, א) (1) ובלקוט: רמז נכט צפי בשלח העתק דרבי, צמתי אחא, צדי וכו' צמתי, ועיי. והוקף עיי. הש"ל ע"ש, ובר"ש מדעוס, א) ס"א ל"ג, ח) פסחדין יט: צממות מ, טו) פסחדין סוטה מל: ט) פסחדין כב, א) מ"ב פ' קדושם פירי ו מוספא דלגילה פ"ב הטר"ו, פ) (צ"מ מל: ט) (לקמן ג:), ופי' מוס' פסחים כל: ד"ה למכז ומא שציני על צדו, א) (נ"אשוח יח, ד), (נ"אשוח יח, ד), (נ"אשוח יח, ד), (נ"אשוח יח, ד) (נ"אשוח יח, ד), (נ"אשוח יח, ד) (נ"אשוח יח, ד), (נ"אשוח יח, ד), (נ"אשוח יח, ד) (נ"אשוח יח, ד)

מוסף רש"י

אין תורה דיליה היא. תקלת על שמו של אותו תלמוד שערט צט כדמצי ובמורו דמשמע על כל של (נ"א) בי היולא. מוספא (ישודין ג). ודלי ליה כסא. הנהיג לון הסם להסקון גדול ברבי. הדור היה וכל היכל דרבי ליה צרי לשון חכמה והיפוט חול (ע"כ בא.). שום תשים עליך מלך. ישראל הזהירו שיטמו עליהם שימות הכמה כלומר אמתו עלים הלך אין כבוד מחול. שפיקי רביה הכמו שימות הכמה (תבות יו.), ה' קנני ראשית דרכו. מפני שכעלה צמכמה למני נכרה אס עולמו תקימם העולם שגלל המורה (אבות פ"ו מ"א). דבר המסור ללב. של אס נאמר טו י"א מן יודע מחשבות (ב"ם מ). ויראת מאלהיד. יס לך לירא מן היול היודע משתעבדן שאתה מנפק מחשבות להפטר ממנו (לקוט ג:).

מוסף תוספות

א. מלשון אשם. מנ"ך. ב. לענין מוזהר פתחי שמאי כלומר פתחים ריקים שאין שם משקוף. שס. ג. בלא תורה. מוס' י"ד. אלא שההוא בעל מידות. מל"ה. והיינו דממעט אין זקן אלא חכס, ומשום הכי פליג איסי ואמר כל שיבה במקמע. מנ"ך. ד. מתוך פרש"י משמע דררשי ג"ש זקן מוקני וכן פירש בהרי"א בשמעתין גבי אי ס"ד כדאמר ת"ק. מוס' הל"ש. ה. דאשכחן זקן בלשון חכס. יטע"כ. ו. דע"כ איסי בן יהודה סבר דזקן היינו יניק וחכיס. מוס' הל"ש. ודין דס"ל דשיבה משמע אפי' אשמאי א"כ זקן לאו פירושא דשיבה הוא אלא באפי פשיה קאי וליניק וחכיס אתי דאי זקן וחכיס ליל משום חכמה תיפק פ"ה ארמאי. מוס' הל"ש.

לי משום זקנה. ר"ן. ז. אלא מפני דרך ארץ היו חולקים להם כבוד ולא בא איסי לרבות אלא זקן אשמאי ולא